

marzec 2012

Przegląd Gazowniczy

nr 1 (33)

cena 14 zł (w tym 8% VAT)

MAGAZYN IZBY GOSPODARCZEJ GAZOWNICTWA

III Kongres Polskiego Przemysłu Gazowniczego

Temat wydania:

**GLOBALNA POLITYKA
KLIMATYCZNA
A SEKTOR GAZOWNICZY**

ISSN 1732-6575 NR INDEKSU 386464

Nikt od Polski nie wymaga uwolnienia rynku gazu

Andrzej Sikora

Nie wolno natomiast nadużywać pozycji dominującej. Co nie oznacza jednak, że metodą wybraną za najskuteczniejszą może być dobrowolne oddanie rynku przez dotychczasowego monopolistę – spółkę prawa handlowego notowaną na GPW – gdyż w rozumieniu tego prawa będzie to działanie na szkodę jej właścicieli/akcjonariuszy i żaden rozsądny zarząd tego działania nie podejmie.

Ponad dwie dekady przemian gospodarczych nie doprowadziły do zasadniczych zmian w strukturze źródeł energii zużywanej w Polsce. W efekcie, dzisiejsza gospodarka Polski ma strukturę źródeł energii tylko niewiele różniącą się od tej, którą miała w czasach centralnego planowania. Ciągłe zapominamy, że gaz ziemny jest surowcem specyficznym, odmiennym od większości towarów masowych albowiem:

- infrastruktura logistyczna konieczna do transportu wiąże na stałe (gazo-ciągi) lub w określonym czasie (kontrakty długoterminowe na LNG) dostawcę z odbiorcą,
- rynek gazu z uwagi na monopolistyczną strukturę przesyłu i dystrybucji jest ciągle rynkiem regulowanym.

Infrastrukturalne procesy liberalizacyjne, które mimo wszystko zachodzą na polskim rynku gazu ziemnego (interkonektory, terminal, magazyny, taryfa *entry/exit* itd.), wskazują na szerszy kontekst gospodarczy (i polityczny, niestety) polskiego rynku, który niewątpliwie ma wpływ na tempo, w jakim dokonywały się dotychczas, i dokonują się obecnie, przekształcenia polskiego rynku gazu ziemnego.

Brak strukturalnych zmian zużycia energii staje się barierą w procesie wy-

pełnienia przez Polskę unijnych wymogów zarówno w zakresie ochrony środowiska (pakiet energetyczno-klimatyczny), jak i w zakresie liberalizacji szeroko pojętego sektora energii (zwłaszcza III pakietu energetycznego), a także w dostosowywaniu polskiego prawodawstwa do unijnych wymagań.

Jak dobrze wiadomo, Urząd Regulacji Energetyki w końcu roku 2011 rozpoczął przygotowania dotyczące programu uwalniania gazu (PUG). Przygotowania te polegały na przeprowadzeniu badań ankietowych skierowanych do obecnych i potencjalnych uczestników rynku gazu ziemnego¹. Przedmiotem ankiety było zbadanie oczekiwań uczestników rynku odnośnie do zasad takiego programu. Wyniki ww. badania ankietowego stały się podstawą do opracowania *Mapy drogowej uwolnienia cen gazu ziemnego w Polsce*, a w konsekwencji „(...) rozwój hurtowego, płynnego i transparentnego rynku gazu ziemnego (np. poprzez handel gazem ziemnym na giełdzie), [który] powinien wykreować rynkowy mechanizm ustalania poziomu cen i umożliwić podjęcie decyzji o uwolnieniu cen gazu ziemnego dla odbiorców, w pierwszym etapie – dla odbiorców przemysłowych”².

Po wdrożeniu III pakietu liberalizacyjnego zarówno Komisja Europejska, jak i krajowe organa kontrolne i antymonopolowe dysponują całą gamą rozwiązań prawnych i regulacyjnych (a nie tylko ankietą i „dobrowolnością” PGNiG), które mogą istotnie wesprzeć proces liberalizacji rynku gazu ziemnego w Polsce i mocno wpłynąć na pozycję rynkową oraz uzyskiwane wyniki sprzedażowe i finansowe firmy zasiedziającej. Do najważniejszych i najbardziej brzemiennej w skutki dla polskiego rynku gazowego i PGNiG instrumentów regulacyjnych należy zaliczyć:

- interwencję w relacje kontraktowe pomiędzy sprzedawcą (PGNiG) a kupującym znaczne wolumeny gazu klientem (firmą dystrybucyjną, odbiorcą przemysłowym, producentem energii itp.);
- rozdzielenie przesyłu i dystrybucji od obrotu – zakaz umów kompleksowych, który pozwoli na przykład wprowadzić zasadę „moce przesyłowe podążają za kupującym” (*capacity goes with customer*);
- długość trwania kontraktów na dostawy gazu – poprzez wprowadzenie ograniczenia czasu trwania dla dotychczasowych umów długoterminowych dla dużych klientów, np. dla dostaw powyżej 40–60% całości zapotrzebowania danego podmiotu kontrakt nie może być dłuższy niż rok–dwa lata, dla 70–80% – nie dłuższy niż rok itd.;
- ograniczenia w obrocie kupowanym surowcem i mocami przesyłowymi – zniesienie wszelkich klauzul zakazujących odsprzedaży gazu, wprowadzenie zasady „moce przesyłowe podążają za kupującym”;
- zwolnienie z wymogu magazynowania określonych ilości gazu ziem-

nego wszystkich oprócz PGNiG (a może wyspecjalizowanej agencji), firm importujących gaz – nie tylko na własne potrzeby, ale także dostawców;

- wprowadzenie zakazu umieszczania w umowach na dostawy gazu jakichkolwiek klauzul ograniczających możliwości zmiany dostawcy po upływie maksymalnego, zdefiniowanego w przepisach prawa, okresu (np. rok lub dwa lata);
- wprowadzenie ograniczenia dla długości okresu wypowiedzenia umowy przez klienta (np. do kwartału lub miesiąca), co zlikwidowałoby typowe dla obecnych kontraktów roczne lub nawet dłuższe okresy wypowiedzenia;
- wyegzekwowanie zasady TPA dla aktywów sieciowych pozostających jeszcze w rękach PGNiG (stacje pomiarowe, przyłącza wybudowane dla klientów itp.). W bardziej radykalnej formie może to przybrać postać wymuszonej odsprzedaży tego majątku do OSP lub do samych klientów (w tym przypadku jako opcja);
- wymuszenie większej dostępności pojemności magazynowych posiadanych i wykorzystywanych przez PGNiG (obecna procedura *open season*);
- program *gas release* dla części wolumenu (70%???) importowanego przez PGNiG w ramach kontraktów długoterminowych. Aby program był skuteczny, komisja lub organ krajowy odpowiadający za kwestie konkurencji (Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów) może dodatkowo zażądać, by wraz z gazem ziemnym oferowane były również moce przesyłowe do jego transportu oraz ewentualnie pojemności magazynowe (patrz punkt wyżej);
- program *gas release* dla części (w skrajnej wersji dla całości wolumenu) wydobywanego w kraju gazu – na przykład wymuszona sprzedaż na aukcjach krajowych (wariancie duński);
- program *customer release* – alternatywnie lub jako uzupełnienie do ograniczenia czasu trwania kontraktów, komisja lub UOKiK może nakazać zwolnienie części klientów (np. z konsumpcją przekraczającą

100 mln m³/rok) z dotychczasowych zobowiązań kontraktowych wobec PGNiG odnośnie do części lub całości wolumenu. Aby program nie naruszał interesów klientów, decyzja o przystąpieniu do tego programu powinna być dla nich opcjonalna. Dla większej skuteczności działania oba programy: *gas release* i *customer release* mogą być uruchomione jednocześnie;

- wymuszenie odblokowania części mocy przesyłowych w punktach granicznych (wszystkich lub wybranych) poprzez ich odsprzedaż do OSP lub sprzedaż zainteresowanym nowym podmiotom (np. w drodze

aukcji). Dla krótkoterminowych nominacji również poprzez klauzulę „wykorzystaj lub strać”;

- wprowadzenie ograniczeń w długoterminowej rezerwacji mocy przesyłowych, np. maksymalnie 55% mocy przesyłowej w danym punkcie transgranicznym może być alokowane dla kontraktów o czasie trwania dłuższym niż 3–5 lat, maksymalnie 75% dla kontraktów dłuższych niż dwa lata (reszta pozostanie dla kontraktów rocznych i spotowych);
- stopniowe zwalnianie dostawców z obowiązku zatwierdzania taryf dla dokończenie na str. 62

Naturalna energia od pokoleń

Jesteśmy liderem dystrybucji gazu ziemnego na obszarze województwa pomorskiego, kujawsko-pomorskiego i warmińsko-mazurskiego. Dostarczamy wysokiej jakości usługi oraz gwarantujemy bezpieczeństwo i ciągłość dostaw gazu ziemnego. Czujemy się odpowiedzialni za jakość życia lokalnego, angażujemy się w akcje dobroczynne, wspieramy rozwój nauki, kultury i sportu oraz dbamy o środowisko naturalne. Przyłącz się do nas.

www.psgaz.pl

POMORSKA
SPÓŁKA GAZOWNICTWA

Nikt od Polski nie wymaga uwolnienia rynku gazu

dokończenie ze str. 29

surowca, początkowo dla dostaw dla dużych klientów, docelowo zapewne dla wszystkich, przy czym do momentu osiągnięcia pożądanego struktury rynku (np. udział w rynku podmiotów innych niż Grupa PGNiG większy od 20–25%), podmioty z Grupy PGNiG byłyby z tego zwolnienia wyłączone.

Specyfiką polskiego rynku gazowego jest ponad 95-procentowy udział podmiotów z Grupy Kapitałowej PGNiG w dystrybucji paliwa gazowego. Regulacje odnośnie do wydzielenia własnościowego nie obejmują OSD, ale w przypadku, gdy komisja lub krajowy organ regulacyjny uznają, iż jest to element blokujący dostęp do rynku i klientów (np. poprzez odmowę świadczenia usług dystrybucyjnych dla nowych podmiotów, tłumaczoną ograniczonymi mocami dystrybucyjnymi), mogą sięgnąć po rozwiązania, które doprowadzą do zmiany tej sytuacji. Do innych posunięć można niewątpliwie zaliczyć stworzenie i rozwój platformy do giełdowego, ale także pozagiełdowego handlu gazem ziemnym. Aby tego typu działalność miała szansę rozwoju, w polskich warunkach produktem obrotu musi być zarówno surowiec, jak i związane z nim moce przesyłowe. Koncepcja obrotu powinna zatem opierać się na modelu wirtualnego hubu, którym będzie cały system przesyłowy w Polsce (takie „wirtualne” rozwiązanie jest już w Polsce stosowane, w przypadku magazynowania gazu w magazynie Wierzchowice–Husów). W początkowej fazie obrót mógłby być ograniczany do wystandaryzowanych produktów, dla wybranych fragmentów systemu przesyłowego.

Pragnę w tym miejscu przypomnieć i podkreślić, że nikt od Polski nie wymaga uwolnienia rynku, który może być – zgodnie z prawem – zmonopolizowany. Nie wolno natomiast nadużywać pozycji dominującej. Podstawową

przesłanką do podjętych w Polsce działań było postępowanie Komisji Europejskiej w sprawie naruszenia dyrektywy 2009/73/WE w części dotyczącej dalszego utrzymywania cen regulowanych na zmonopolizowanym rynku gazu ziemnego w Polsce oraz konkluzje Rady Europejskiej z 4 lutego 2011 r. w sprawie zakończenia procesu integracji europejskich rynków gazu ziemnego do 2014 r. To jednak nie jest warunkiem koniecznym demonopolizacji rynku.

Tylko decyzja polityczna może otworzyć rynek w Polsce i zmusić państwową firmę zasiedzieć do działań rynkowych. Oczywiście, rozwój handlu gazem może przyczynić się do stopniowej redukcji presji regulacyjnej na firmę zasiedziącą (tj. PGNiG), tak jak to nastąpiło w Niemczech. Trudno jednak zakładać, iż samo stworzenie platformy do obrotu pozagiełdowego mogłoby skłonić Komisję Europejską do rezygnacji np. z programu *gas release*, ale związana z utworzeniem tej platformy wiążąca deklaracja PGNiG do oferowania na takim rynku np. 10–30% importowanego gazu może stać się przekonującym argumentem na rzecz bardziej rynkowych, a mniej interwencyjnych działań.

Dlatego zaproponowany niejako w odpowiedzi przez PGNiG 13 lutego br. własny PUG przewiduje między innymi:

- uwolnienie taryf dla klientów instytucjonalnych, przy utrzymaniu taryf dla gospodarstw domowych (decyzja URE, od 2013 r.),
- udostępnianie gazu przez PGNiG w ramach aukcji PUG (dobrowolne) – do 70% wielkości rynku (baza – 2011 r.), czyli do łącznej wysokości 9,4 mld m³/rocznie,
- gaz udostępniany w punkcie wirtualnym (system przesyłowy),
- mogą uczestniczyć spółki zależne PGNiG,

- kontrakty roczne (dostawy w latach 2013, 2014 i 2015), od 1 stycznia. Transze – 10 tys. MWh (~ 1 mln m³). Profil dostawy – stały,
- cena ustalona na podstawie średnich kosztów pozyskania gazu przez PGNiG (import i wydobycie krajowe), zwrot z zaangażowanego kapitału, koszty utrzymywania zapasów obowiązkowych, opłaty pobierane przez OSP i marżę hurtową PGNiG,
- elementy dodatkowe to:

- wprowadzenie mechanizmów ograniczających możliwość wywozu gazu zakupionego w ramach PUG;
- możliwość obrotu gazem zakupionym w PUG na rynku wtórnym (giełda);
- możliwość odstąpienia od PUG w przypadku stwierdzenia zagrożeń dla zbilansowania odbiorców PGNiG, którzy chcą kontynuacji współpracy z PGNiG oraz zagrożeń dla funkcjonowania całości systemu krajowego.

Analizując zapisy PUG z wersji PGNiG, czytamy: „...realizacja PUG wymagać będzie wprowadzenia **modyfikacji do stosowanych obecnie mechanizmów regulacji cen gazu ziemnego w Polsce**. Ma być to zrobione na bazie zawartego «Porozumienia regulacyjnego» pomiędzy PGNiG i prezesem URE rozumianego jako **«dobrowolne zobowiązanie się stron»** w okresie do 31 grudnia 2015 roku do przestrzegania określonych w nim zasad (...). W „Porozumieniu regulacyjnym” precyzyjnie zdefiniowane zostaną następujące zagadnienia:

- metodologia kalkulacji ceny gazu oferowanego przez PGNiG w ramach PUG (cena wynikająca z aukcji PUG – obowiązująca w pierwszym kwartale dostaw PUG),
- metoda indeksacji cen gazu oferowanego przez PGNiG w ramach PUG w kolejnych kwartałach dostaw PUG do 31 grudnia 2015 roku,
- udostępnianie gazu przez PGNiG w ramach aukcji PUG po cenie skalkulowanej zgodnie z metodą określoną w „Porozumieniu regulacyjnym” (cena wynikająca z aukcji PUG, podlegająca indeksacji w kolejnych kwartałach),

- podjęcie przez prezesa URE decyzji o zwolnieniu PGNiG oraz innych sprzedawców paliwa gazowego z obowiązku zatwierdzenia taryf dla segmentu klientów niebędących gospodarstwami domowymi (instytucjonalnych),
- utrzymanie obowiązku zatwierdzenia taryf dla segmentu gospodarstw domowych, **przy założeniu przeniesienia na odbiorców domowych kosztów pozyskania paliwa gazowego przez PGNiG**,
- zapisy „Porozumienia regulacyjnego” będą w pełni spójne z zapisami szczegółowej koncepcji realizacji PUG.

Oczywiście, alternatywą lub uzupełnieniem dla pozagiełdowego obrotu paliwem gazowym jest zbudowanie i rozwój rynku giełdowego dla handlu gazem ziemnym. A ten element staje się elementem kluczowym i najbardziej kosztownym! Zapominamy, że giełda wiąże się jednak z większym sformalizowaniem obrotu (wystandaryzowane produkty, kwotowania na kilku rynkach – *day ahead*, *week-ahead*, *monthly balance* itp.) oraz wyższymi kosztami. Z drugiej strony, giełda pozwala nie tylko na rozwój obrotu związanego z fizyczną dostawą i rynkiem spot (pojawia się ostatecznie cena referencyjna), ale także na wdrożenie instrumentów terminowych i pochodnych. Dynamiczny w ostatnich latach rozwój giełdowego rynku energii elektrycznej prowadzonego przez Towarową Giełdę Energii w Warszawie stanowi dowód, iż możliwy jest tego typu projekt również w obszarze gazu ziemnego.

Jak widać, metod i sposobów działania jest wiele, ale metodą wybraną za najskuteczniejszą nie może być dobrowolne oddanie rynku przez dotychczasowego monopolistę – spółkę prawa handlowego notowaną na GPW – gdyż w rozumieniu tego prawa będzie to działanie na szkodę jej właścicieli/akcjonariuszy i żaden rozsądny zarząd tego działania nie podejmie. Nie może być również tak, że ostatnim elementem mapy drogowej będzie decyzja prezesa URE zwolnienia od 1 stycznia 2013 r. sprzedaw-

ców z obowiązku przedkładania do zatwierdzenia taryf dla przedsiębiorców przemysłowych.

Dlatego na koniec pytam: czy nie jest już najwyższa pora, aby zmienić i ustabilizować politykę energetyczną państwa polskiego? Zarówno w zakresie legislacji, jak i budowania modelu rynku i jego instytucji, a także prognoz jego rozwoju, dostosowanych do trendów światowych. ■

dr Andrzej Sikora

Autor jest dyrektorem Instytutu Studiów Energetycznych.

¹ Ankieta opublikowana została na stronie internetowej URE 4 sierpnia 2011 r.;

GAZ-SYSTEM S.A. jest współorganizatorem X Międzynarodowej Konferencji Gas Infrastructure Europe, która odbędzie się 24-25 maja 2012 roku w Krakowie. Konferencja GIE od lat jest jednym z najważniejszych i najbardziej prestiżowych wydarzeń w europejskim sektorze energetycznym oraz pierwszym wydarzeniem tego typu organizowanym w Polsce. Tematem przewodnim spotkania będzie rola gazu ziemnego jako czystego i ekologicznego źródła energii w przyszłości gospodarek państw UE. Dodatkowe informacje o konferencji znajdują się na stronie: <http://www.gie.eu/index.php/annual-conference-2012-home>

http://www.ure.gov.pl/portal/pdb/480/4224/Prezes_URE_rozpoczyna_badania_ankieto.html

² Cyt. za: Marek Woszczyk, prezes Urzędu Regulacji Energetyki.

DOSTARCZAMY CZYSTĄ ENERGIĘ

- wysoki standard usług
- bezpieczeństwo
- niezawodność dostaw gazu
- troska o środowisko
- efektywność

www.msgaz.pl

MAZOWIECKA
SPÓŁKA GAZOWNICTWA